

PRAVILNIK

O OCENJIVANJU UČENIKA U OSNOVNOM OBRAZOVANJU I VASPITANJU

(*"Sl. glasnik RS", br. 67/2013*)

Predmet Pravilnika

Član 1

Ovim pravilnikom utvrđuju se način, postupak i kriterijumi ocenjivanja uspeha iz pojedinačnih nastavnih predmeta i vladanja i druga pitanja od značaja za ocenjivanje učenika i odraslih u osnovnom obrazovanju i vaspitanju (u daljem tekstu: učenik).

Termini izraženi u ovom pravilniku u gramatičkom muškom rodu podrazumevaju prirodni muški i ženski rod lica na koje se odnose.

Svrha i principi ocenjivanja učenika

Član 2

Ocenjivanje je sastavni deo procesa nastave i učenja kojim se obezbeđuje stalno praćenje ostvarivanja propisanih ciljeva, ishoda i standarda postignuća učenika u toku savladavanja školskog programa.

Ocenjivanje je kontinuirana pedagoška aktivnost kojom se iskazuje odnos prema učenju i znanju, podstiče motivacija za učenje i učenik osposobljava za objektivnu procenu sopstvenih postignuća i postignuća drugih učenika i razvija sistem vrednosti.

Ocenjivanjem se obezbeđuje poštovanje opštih principa sistema obrazovanja i vaspitanja utvrđenih zakonom kojim se uređuju osnove sistema obrazovanja i vaspitanja (u daljem tekstu: Zakon).

Principi ocenjivanja, u smislu ovog pravilnika, jesu:

- 1) objektivnost u ocenjivanju prema utvrđenim kriterijumima;
- 2) relevantnost ocenjivanja;
- 3) korišćenje raznovrsnih tehnika i metoda ocenjivanja;
- 4) pravičnost u ocenjivanju;
- 5) redovnost i blagovremenost u ocenjivanju;
- 6) ocenjivanje bez diskriminacije i izdvajanja po bilo kom osnovu;
- 7) uvažavanje individualnih razlika, potreba, uzrasta, prethodnih postignuća učenika i trenutnih uslova u kojima se ocenjivanje odvija.

Predmet i vrste ocenjivanja učenika

Član 3

Učenik se ocenjuje iz nastavnog predmeta sa i bez modula (u daljem tekstu: predmet) i vladanja, u skladu sa Zakonom, posebnim zakonom i ovim pravilnikom.

Ocena je opisna i brojučana.

Praćenje razvoja, napredovanja i ostvarenosti postignuća učenika u toku školske godine obavlja se formativnim i sumativnim ocenjivanjem.

Formativno ocenjivanje, u smislu ovog pravilnika, jeste redovno proveravanje postignuća i praćenje vladanja učenika u toku savladavanja školskog programa, sadrži povratnu informaciju i preporuke za dalje napredovanje i, po pravilu, evidentira se u pedagoškoj dokumentaciji nastavnika, u skladu sa ovim pravilnikom.

Sumativno ocenjivanje, u smislu ovog pravilnika, jeste vrednovanje postignuća učenika na kraju programske celine ili za klasifikacioni period iz predmeta i vladanja. Ocene dobijene sumativnim ocenjivanjem su, po pravilu, brojučane i unose se u propisanu evidenciju o obrazovno-vaspitom radu (u daljem tekstu: dnevnik), a mogu biti unete i u pedagošku dokumentaciju.

Ocena učenika

Član 4

Ocena predstavlja objektivnu i pouzdanu meru napredovanja i razvoja učenika i pokazatelj je kvaliteta i efikasnosti rada nastavnika i škole u ostvarivanju propisanih ciljeva, ishoda i standarda postignuća.

Ocena je javna i saopštava se učeniku odmah po dobijanju, sa obrazloženjem.

Opisnom ocenom izražava se:

- 1) ostvarenost ciljeva i propisanih, odnosno prilagođenih standarda postignuća u toku savladavanja programa predmeta;
- 2) angažovanje učenika u nastavi;
- 3) napredovanje u odnosu na prethodni period;
- 4) preporuka za dalje napredovanje učenika.

Brojučanom ocenom izražava se:

- 1) stepen ostvarenosti ciljeva i propisanih, odnosno prilagođenih standarda postignuća u toku savladavanja programa predmeta;
- 2) angažovanje učenika u nastavi.

Brojučane ocene su: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1).

U zavisnosti od predmeta, modula i uzrasta učenika prilikom ocenjivanja iz stava 3. tačka 1) i stava 4. tačka 1) ovog člana, procenjuju se: veštine izražavanja i saopštavanja; razumevanje, primena i vrednovanje naučenih postupaka i procedura; rad sa podacima i rad na različitim vrstama tekstova; umetničko izražavanje; veštine, rukovanje priborom, alatom i tehnologijama i izvođenje radnih zadataka.

Angažovanje učenika obuhvata: odgovoran odnos prema radu, postavljenim zadacima, aktivno učestvovanje u nastavi, saradnju sa drugima i iskazano interesovanje i motivaciju za učenje i napredovanje.

Učeniku se ne može umanjiti ocena iz predmeta zbog odnosa učenika prema vannastavnim aktivnostima ili neprimerenog ponašanja u školi.

Član 5

Ocenjivanje iz predmeta (muzička kultura, likovna kultura, fizičko vaspitanje i fizičko vaspitanje - izabrani sport) obavlja se polazeći od učenikovih sposobnosti, stepena spretnosti i umešnosti. Ukoliko učenik nema razvijene posebne sposobnosti, prilikom ocenjivanja uzima se u obzir individualno napredovanje u odnosu na sopstvena prethodna postignuća, mogućnosti i angažovanje učenika u nastavnom procesu.

Član 6

Učenik sa izuzetnim sposobnostima, koji stiče obrazovanje i vaspitanje na prilagođen i obogaćen način primenom individualnog obrazovnog plana, ocenjuje se na osnovu ostvarenosti ciljeva i propisanih standarda postignuća, kao i na osnovu angažovanja.

Član 7

Učenik kome je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, teškoća u učenju i drugih razloga potrebna dodatna podrška u obrazovanju i vaspitanju ocenjuje se na osnovu ostvarenosti ciljeva i standarda postignuća u toku savladavanja individualnog obrazovnog plana.

Učenik iz stava 1. ovog člana koji stiče obrazovanje i vaspitanje bez prilagođenih standarda postignuća ocenjuje se na osnovu njegovog angažovanja i stepena ostvarenosti ciljeva i propisanih standarda postignuća, na način koji uzima u obzir njegove jezičke, motoričke i čulne mogućnosti.

Učenik iz stava 1. ovog člana koji stiče obrazovanje i vaspitanje po prilagođenim standardima postignuća, ocenjuje se na osnovu njegovog angažovanja i stepena ostvarenosti ciljeva i prilagođenih standarda postignuća.

Član 8

Iz izbornih predmeta propisanih Zakonom, odnosno predmeta verska nastava i građansko vaspitanje učenik se ocenjuje opisno na osnovu ostvarenosti ciljeva, postignuća i angažovanja.

Kriterijumi brojčanog ocenjivanja

Član 9

Brojčano ocenjivanje uspeha učenika iz predmeta obavlja se na osnovu sledećih kriterijuma:

- 1) učenik koji ostvaruje veoma značajan napredak u savladavanju programa predmeta i u potpunosti samostalno ispunjavanja zahteve koji su utvrđeni na osnovnom i srednjem nivou, kao i većinu zahteva sa naprednog nivoa posebnih standarda postignuća, odnosno zahteva koji su određeni individualnim obrazovnim planom i prilagođenim standardima postignuća, uz veoma visok stepen angažovanja, dobija ocenu odličan (5);
- 2) učenik koji ostvaruje značajan napredak u savladavanju programa predmeta i u potpunosti, samostalno, ispunjavanja zahteve koji su utvrđeni na osnovnom i srednjem nivou, kao i deo zahteva sa naprednog nivoa posebnih standarda postignuća uz manju pomoć nastavnika, odnosno zahteva koji su određeni individualnim obrazovnim planom i prilagođenim standardima postignuća, uz visok stepen angažovanja, dobija ocenu vrlo dobar (4);
- 3) učenik koji ostvaruje napredak u savladavanju programa predmeta i u potpunosti, samostalno ispunjavanja zahteve koji su utvrđeni na osnovnom i veći deo na srednjem nivou posebnih standarda postignuća, odnosno zahteva koji su određeni individualnim obrazovnim planom i prilagođenim standardima postignuća, uz angažovanje učenika, dobija ocenu dobar (3);
- 4) učenik koji ostvaruje minimalan napredak u savladavanju programa predmeta i ispunjavanja uz pomoć nastavnika zahteve koji su utvrđeni u većem delu osnovnog nivoa postignuća, odnosno zahteve koji su određeni individualnim obrazovnim planom i prilagođenim standardima postignuća i angažovanje učenika, dobija ocenu dovoljan (2);
- 5) učenik koji ne ostvaruje minimalan napredak u savladavanju programa predmeta i ni uz pomoć nastavnika ne ispunjavanja zahteve koji su utvrđeni na osnovnom nivou postignuća, dobija ocenu nedovoljan (1).

Učeniku koji stiče obrazovanje i vaspitanje po individualnom obrazovnom planu, a ne ispunjava zahteve po prilagođenim standardima postignuća revidira se individualni obrazovni plan.

Način i postupak ocenjivanja

Član 10

Na početku školske godine nastavnik procenjuje prethodna postignuća učenika u okviru određene oblasti, predmeta, modula ili teme, koja su od značaja za predmet (u daljem tekstu: inicijalno procenjivanje).

Rezultat inicijalnog procenjivanja ne ocenjuje se i služi za planiranje rada nastavnika i dalje praćenje napredovanja učenika.

Član 11

Učenik se ocenjuje na osnovu usmene provere postignuća, pismene provere postignuća i praktičnog rada, a u skladu sa programom predmeta.

Učenik se ocenjuje i na osnovu aktivnosti i njegovih rezultata rada, a naročito: izlaganja i predstavljanja (izložba radova, rezultati istraživanja, modeli, crteži, poster, dizajnerska rešenja i dr.), učešća u debati i diskusiji, pisanja eseja, domaćih zadataka, učešća u različitim

obicima grupnog rada, rada na projektima, zbirke odabranih učenikovih produkata rada - portfolija, u skladu sa programom predmeta.

Postignuće učenika iz praktičnog rada, ogleda, laboratorijske i druge vežbe, umetničkog nastupa i sportske aktivnosti ocenjuje se na osnovu primene učenikovog znanja, samostalnosti, pokazanih veština u korišćenju materijala, alata, instrumenata i drugih pomagala u izvođenju zadatka, kao i primene mera zaštite i bezbednosti prema sebi, drugima i okolini, u skladu sa programom predmeta.

Član 12

Raspored pismenih zadataka i pismenih provera dužih od 15 minuta upisuje se u dnevnik i objavljuje se za svako odeljenje na oglasnoj tabli škole, odnosno na zvaničnoj internet strani škole najkasnije do kraja treće nastavne nedelje u svakom polugodištu.

Rasporedom iz stava 1. ovog člana može da se planira najviše jedna provera u danu, a dve u nastavnoj nedelji.

Raspored iz stava 1. ovog člana i promene rasporeda utvrđuje direktor na predlog odeljenjskog veća.

Nastavnik je dužan da obavesti učenike o nastavnim sadržajima koji će se pismeno proveravati prema rasporedu iz stava 1. ovog člana, najkasnije pet dana pre provere.

Član 13

Provera postignuća učenika obavlja se na svakom času.

Usmene provere i pismene provere postignuća u trajanju do 15 minuta obavljaju se bez najave, a sprovode se radi utvrđivanja ostvarenosti cilja časa i savladanosti dela realizovanih programskih sadržaja.

Učenik u toku časa može da bude samo jedanput ocenjen za usmenu ili pismenu proveru postignuća.

Ocena iz pismene provere postignuća upisuje se u dnevnik u roku od osam dana od dana provere, u protivnom pismena provera se poništava.

Ocena iz pismene provere postignuća u trajanju do 15 minuta se ne upisuju u dnevnik.

Ako nakon pismene provere postignuća više od polovine učenika jednog odeljenja dobije nedovoljnu ocenu, pismena provera se poništava za učenika koji je dobio nedovoljnu ocenu.

Ocena može biti poništena i učeniku koji nije zadovoljan ocenom.

Pismena provera iz stava 6. ovog člana ponavlja se jedanput i može da bude organizovana na posebnom času.

Nakon poništene pismene provere, a pre organizovanja ponovljene, nastavnik je dužan da održi dopunsku nastavu, odnosno dopunski rad.

Učenik i roditelj ima pravo uvida u pisani rad, kao i pravo na obrazloženje ocene.

Zaključna ocena iz predmeta

Član 14

U prvom razredu osnovnog obrazovanja i vaspitanja zaključna ocena iz obaveznih, obaveznih izbornih, izbornih i fakultativnih predmeta jeste opisna i utvrđuje se na kraju prvog i drugog polugodišta na osnovu opisnih ocena o razvoju i napredovanju učenika u toku savladavanja programa predmeta.

U ostalim razredima osnovnog obrazovanja i vaspitanja zaključna ocena iz predmeta je brojčana, osim iz izbornih predmeta propisanih Zakonom, odnosno predmeta verska nastava i građansko vaspitanje.

Zaključna ocena iz izbornih predmeta propisanih Zakonom, odnosno predmeta verska nastava i građansko vaspitanje je: ističe se, dobar i zadovoljava.

Učenika od prvog do četvrtog razreda ocenjuje nastavnik koji izvodi nastavu.

Učenika od petog do osmog razreda ocenjuje predmetni nastavnik u toku obrazovno vaspitnog rada, a ocenu na kraju polugodišta utvrđuje odeljenjsko veće na predlog predmetnog nastavnika.

Zaključna ocena na kraju drugog polugodišta utvrđuje se na osnovu svih opisnih i brojčanih ocena u toku obrazovno-vaspitnog rada, uz sagledavanje razvoja, napredovanja i angažovanja učenika.

Učeniku koji ima manje od četiri ocene u toku polugodišta, ne može da se utvrdi zaključna ocena.

Izuzetno od stava 7. ovog člana, ako je nedeljni fond časova predmeta jedan čas, učeniku može da se utvrdi zaključna ocena ako je ocenjen najmanje dva puta u polugodištu.

Učeniku koji redovno pohađa nastavu, a nema propisani broj ocena u polugodištu, nastavnik je obavezan da sprovede ocenjivanje na posebno organizovanom času u toku trajanja polugodišta uz prisustvo odeljenjskog starešine, pedagoga ili psihologa.

Ako predmetni nastavnik, iz bilo kojih razloga, nije u mogućnosti da organizuje čas iz stava 9. ovog člana, škola je dužna da obezbedi odgovarajuću stručnu zamenu.

Odeljenjski starešina je u obavezi da redovno prati ocenjivanje učenika i ukazuje predmetnim nastavnicima na broj propisanih ocena koje učenik treba da ima u polugodištu radi utvrđivanja zaključne ocene.

Kada predmet sadrži module, zaključna ocena se izvodi na osnovu pozitivnih ocena svih modula u okviru predmeta.

Zaključna ocena za uspeh iz predmeta ne može da bude veća od najveće pojedinačne ocene upisane u dnevnik, dobijene bilo kojom tehnikom provere znanja.

Zaključna ocena za uspeh iz predmeta ne može da bude manja od:

1) odličan (5), ako je aritmetička sredina svih pojedinačnih ocena najmanje 4,50;

- 2) vrlo dobar (4), ako je aritmetička sredina svih pojedinačnih ocena od 3,50 do 4,49;
- 3) dobar (3), ako je aritmetička sredina svih pojedinačnih ocena od 2,50 do 3,49;
- 4) dovoljan (2), ako je aritmetička sredina svih pojedinačnih ocena od 1,50 do 2,49.

Ako odeljenjsko veće ne prihvati predlog zaključne ocene predmetnog nastavnika, ono utvrđuje novu ocenu glasanjem.

Utvrđena ocena iz stava 15. ovog člana evidentira se u napomeni, a u zapisniku odeljenjskog veća šire se obrazlaže.

Zaključna ocena utvrđena na odeljenjskom veću upisuje se u dnevnik u predviđenu rubriku.

Ocenjivanje vladanja učenika

Član 15

Vladanje se ocenjuje najmanje dva puta u toku polugodišta.

Vladanje učenika od prvog do petog razreda osnovnog obrazovanja i vaspitanja ocenjuje se opisno u toku i na kraju polugodišta.

Zaključna ocena iz vladanja učenika iz stava 2. ovog člana jeste: primerno, vrlo dobro, dobro, zadovoljavajuće i nezadovoljavajuće, i ne utiče na opšti uspeh učenika.

Vladanje učenika od šestog do osmog razreda osnovnog obrazovanja i vaspitanja ocenjuje se opisno u toku polugodišta.

Ocena iz vladanja iz stava 4. ovog člana na kraju prvog i drugog polugodišta jeste brojčana, i to: primerno (5), vrlo dobro (4), dobro (3), zadovoljavajuće (2) i nezadovoljavajuće (1), i svaka od navedenih ocena utiče na opšti uspeh učenika.

Vladanje odraslih ne ocenjuje se.

Prilikom ocenjivanja vladanja sagledava se ponašanje učenika u celini.

Na ocenu iz vladanja ne utiču ocene iz predmeta.

Ocena iz vladanja smanjuje se zbog izrečene vaspitno-disciplinske mere, a može da se smanji zbog ponašanja za koje je izrečena vaspitna mera.

Ocena iz vladanja popravljiva se na predlog odeljenjskog starešine najkasnije na kraju polugodišta kada učenik pokazuje pozitivne promene u svom ponašanju i prihvata odgovornost za svoje postupke nakon ukazivanja na neprimereno ponašanje ili kroz pojačani vaspitni rad, nakon izrečene vaspitne, odnosno vaspitno-disciplinske mere.

Opisna ocena iz vladanja

Član 16

Ocena iz vladanja učenika u toku polugodišta izražava se opisom učenikovog odnosa prema obavezama i pravilima ponašanja, naročito ponašanja prema drugim učenicima, zaposlenima i imovini.

Ocena iz stava 1. ovog člana sadrži i vaspitnu preporuku.

Opis odnosa prema obavezama može da se izrazi sa:

- 1) u potpunosti izvršava obaveze u školi;
- 2) uglavnom izvršava obaveze u školi;
- 3) delimično izvršava obaveze u školi;
- 4) uglavnom ne izvršava obaveze;
- 5) ne izvršava obaveze u školi.

Opis ponašanja prema drugim učenicima, zaposlenima i imovini može da se izrazi sa:

- 1) predstavlja primer drugima svojim odnosom prema učenicima, zaposlenima i imovini;
- 2) ima najčešće korektan odnos prema učenicima, zaposlenima i imovini;
- 3) ponekad se neprimereno odnosi prema učenicima, zaposlenima i imovini;
- 4) često ima neprimeren odnos prema učenicima, zaposlenima i imovini;
- 5) najčešće ima neprimeren odnos prema učenicima, zaposlenima i imovini.

Zaključna ocena iz vladanja

Član 17

Zaključnu ocenu iz vladanja, na predlog odeljenjskog starešine, utvrđuje odeljenjsko veće.

Zaključna ocena iz vladanja utvrđuje se na osnovu ponašanja učenika u celini, imajući pri tom u vidu i angažovanje učenika u aktivnostima izvan nastave, u skladu sa školskim programom (slobodne aktivnosti, učenička zadruga, zaštita životne sredine, zaštita od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, i programi prevencije drugih oblika rizičnog ponašanja, kulturna aktivnost škole), procenjivanjem njegovog ponašanja i izvršavanja obaveza propisanih zakonom, a naročito na osnovu odnosa prema:

- 1) školskim obavezama;
- 2) drugim učenicima;
- 3) zaposlenima škole i drugih organizacija u kojima se ostvaruje obrazovno-vaspitni rad;
- 4) školskoj imovini, imovini drugih lica ili organizacija u kojima se ostvaruje nastava ili pojedini oblici obrazovno-vaspitanog rada i zaštiti i očuvanju životne sredine.

Ako učenik ima izrečene vaspitne ili vaspitno-disciplinske mere, prilikom utvrđivanja zaključne ocene iz vladanja i njihovi efekti se uzimaju u obzir.

Ocenjivanje na ispitu

Član 18

Ocena na ispitu utvrđuje se većinom glasova ukupnog broja članova komisije, u skladu sa zakonom.

Opšti uspeh učenika

Član 19

Na kraju prvog i drugog polugodišta prvog razreda nastavnik daje mišljenje o radu i napredovanju učenika.

Mišljenje o radu i napredovanju učenika sadrži:

- 1) opis stepena ostvarenosti ciljeva i propisanih standarda, odnosno prilagođenih standarda postignuća;
- 2) opšti opis kvaliteta postignuća;
- 3) opis učenikovih mogućnosti i potreba u podizanju nivoa postignuća u pojedinim zadacima u daljem učenju;
- 4) zapažanja o razvoju učenika i preporukama za dalje napredovanje.

Mišljenje o radu i napredovanju učenika unosi se u đlačku knjižicu.

Opšti uspeh učenika od drugog do petog razreda utvrđuje se na kraju prvog i drugog polugodišta, odnosno školske godine na osnovu aritmetičke sredine pozitivnih zaključnih brojčanih ocena iz obaveznih predmeta i obaveznih izbornih predmeta.

Opšti uspeh učenika od šestog do osmog razreda utvrđuje se na kraju prvog i drugog polugodišta, odnosno školske godine na osnovu aritmetičke sredine pozitivnih zaključnih brojčanih ocena iz obaveznih predmeta, obaveznih izbornih predmeta i iz vladanja.

Opšti uspeh ne utvrđuje se učeniku iz st. 4. i 5. ovog člana koji ima nedovoljnu ocenu iz predmeta ili je neocenjen iz predmeta.

Izuzetno, učeniku se može utvrditi uspeh dovoljan (2) ako je ocenjen iz obaveznih predmeta i obaveznih izbornih predmeta ocenom dovoljan (2), a iz vladanja nezadovoljavajuće (1).

Opisna ocena iz predmeta ne utiče na opšti uspeh učenika.

Opšti uspeh se ne utvrđuje ni u slučaju kada je učenik neocenjen iz predmeta koji se ocenjuje opisnom ocenom.

Roditelj je dužan da svojim potpisom potvrdi da je upoznat sa mišljenjem o radu i napredovanju učenika, odnosno uspehom učenika.

Obaveštavanje o ocenjivanju

Član 20

Na početku školske godine učenici, roditelji, odnosno staratelji se obaveštavaju o kriterijumima, načinu, postupku, dinamici, rasporedu ocenjivanja i doprinosu pojedinačnih ocena zaključnoj oceni.

Odeljenjski starešina je obavezan da blagovremeno, a najmanje četiri puta u toku školske godine, na primeren način obaveštava roditelje o postignućima učenika, napredovanju, motivaciji za učenje i napredovanje, vladanju i drugim pitanjima od značaja za obrazovanje i vaspitanje.

Ako roditelj, odnosno staratelj ne dolazi na roditeljske i individualne sastanke, odeljenjski starešina je dužan da ga blagovremeno u pismenoj formi obavesti o uspehu i ocenama, eventualnim teškoćama i izostancima učenika i posledicama izostajanja učenika.

Evidencija o uspehu učenika

Član 21

Nastavnik u postupku ocenjivanja prikuplja i beleži podatke o postignućima učenika, procesu učenja, napredovanju i razvoju učenika tokom godine u propisanoj evidenciji i svojoj pedagoškoj dokumentaciji.

Pod pedagoškom dokumentacijom, u smislu ovog pravilnika, smatra se pisana dokumentacija nastavnika koja sadrži: lične podatke o učeniku i njegovim individualnim svojstvima koja su od značaja za postignuća, podatke o proveru postignuća, angažovanju učenika i napredovanju, datim preporukama, ponašanju učenika i druge podatke od značaja za rad sa učenikom i njegovo napredovanje.

Završne odredbe

Član 22

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju ("Službeni glasnik RS", broj 74/11).

Član 23

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije", a primenjuje se počev od školske 2013/2014. godine.